

EPİDEİKTİK RETORİK ÜZERİNE BİR İNCELEME: TANSU ÇİLLER ÖRNEĞİ¹

An Investigation On Epideictic Rhetoric: Example Of Tansu Çiller

Öğr.Gör.Dr. Oğuz Han ÖZTAY

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van MYO, Büro Hizmetleri ve Sekreterlik Bölümü, Van/TÜRKİYE

ÖZET

Güzel söz söyleme sanatı olarak tanımlanan retorik, bir nevi ikna etme sanatıdır. Retorik kavramı tarihsel süreç kapsamında ele alındığında sürekli var olan ve günümüzde konuşmacıların dinleyicileri ikna etme hususunda başvurmayı gerekli buldukları bir kavramdır. Retorik üç türden söylevden oluşur; politik, adli ve epideiktik. Bu söylev türleri kapsam, zaman ve sonuç bakımında farklılaşmaktadır. Retorik'te üç ana kavramdan bahsetmek mümkündür: ethos, pathos ve logos. Üç ikna kanıtı olarak da adlandırılan ethos, pathos ve logos, herhangi bir konuşmanın içinde az ya da çok bulunmaktadır. İkna siyasal iletişim de temel konularındandır. Bu çalışma, retorik'in bileşenleri olan ikna öğelerinin siyasi liderler tarafından nasıl kullanıldığına yönelik bir kesit sunmayı hedeflemektedir. Bu çalışma Türkiye'nin ilk kadın Başbakanı olan Tansu Çiller'in TBMM 100. yılı kapsamındaki konuşmasının üç ikna kanıtından yola çıkarak epideiktik söylevinin analizini kapsamaktadır. Çiller'in epideiktik söylevinin ana temasını milli birlik ve beraberlik ile kadın ve annelik oluşturmaktadır. Söylevin geneline bakıldığında iknayı oluşturan öğeler olan logos ve pathosun çoğunlukla kullanıldığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: İletişim çalışmaları, Siyasal iletişim, Retorik, Retorik analiz, Tansu Çiller

ABSTRACT

Rhetoric, which is defined as the art of speaking beautiful, is a kind of persuasion. When the concept of rhetoric is considered within the scope of the historical process, it is a concept that is constantly present and that the speakers find necessary to persuade the listeners today. Rhetoric consists of three types; political, judicial and epideic. These types of rhetoric differs in terms of scope, time and result. It is possible to talk about three main concepts in rhetoric: ethos, pathos and logos. Ethos, pathos and logos, also called three proof of persuasion, are more or less included in any conversation. Persuasion is one of the main issues in political communication. This study aims to provide a cross-section on how persuasion elements that are components of rhetoric are used by political leaders. In this study, Turkey's first female prime minister, Tansu Çiller, the 100th anniversary of the Parliament starting from three convincing evidence of the conversation covered include the analysis of discourse we epideic. The main theme of Çiller's epideictic discourse is national unity and solidarity, women and motherhood. It can be said that logos and pathos persuasion types are mostly used when looking at the discourse.

Key words: Communication studies, Political communication, Rhetoric, Rhetoric analysis, Tansu Çiller

1. GİRİŞ

İnsanoğlunun kendi arasındaki ilk bilgi alışverişi ve haberleşmesi mağaralara çizdiği resimler ve belki de yaktığı ateşlerle sağlanıyordu. Belirli bir konuşma çağında yani Milattan Önce (M.Ö.) 180 binden M.Ö 3500'e kadar insanoğlu konuşma kültürünü farklı bir şekilde oluşturmuştur. İletişimin en temel kodunu oluşturan konuşma dilinin doğası ve kaynağı Antik Yunandan beri yoğun olarak tartışılan bir mevzudur. Günümüzde ise dilin bir simge sistemi ve kod olduğu görüşü benimsenmiştir (Zıllıoğlu, 2010: 129). Bu kodların iletilmesinde, dağıtılmasında, yayınlanmasında "hedef kitlenin dikkatini çekecek biçimde dizayn" edilmesi gerekmektedir (Oskay, 2001:37).

¹ Bu çalışma 03.03.2020 tarihindeki Tansu Çiller'in konuşması çerçevesinde 05.03.2020 tarihinde güncellenmiştir.

Konuşmanın insana özel ilk medya olduğunu ifade edebiliriz. Jest ve mimik olarak nitelendirdiğimiz el ve vücut hareketlerini saymazsak, konuşma 150 bin yılı aşkın bir süre boyunca bildiğimiz tek medyayı oluşturuyordu (Poe, 2014: 65). İnsan iletişiminin temeli konuşmadır (Zıllıoğlu, 2010: 59) ve insanın en belirgin özelliği konuşabiliyor olmasıdır. Bu durumu Songar (1986) şu şekilde ifade etmiştir: “Konuşma, beyân kabiliyeti, insanla beraber var olmuştur. Diğer bir deyimle insan, konuşan bir yaratık olarak dünyaya gelmiştir.” (s.71). Merriam Webster Dictionary (web) de konuşma kavramı “düşüncelerin kelimelerle ifadesi ve iletimi” şeklinde tanımlanmıştır. İletişimin en temel öğelerinden biri olan konuşmanın gelişebilmesi için, demokratik yaşamın da temel bileşeni olan düşünceyi açıklama özgürlüğü; sosyal, siyasal ve kültürel hayatın gelişmesi için son derece önemlidir. Konuşma insanların duygularını, düşüncelerini, dileklerini ve bilgisini paylaşmak ve karşısındakine aktarmak için kullandığı bir yoldur. Aslında konuşma kavramı içinde ses, dinleme, diksiyon, anlama, ikna, anlatma, anlaşma, iletişim gibi bir çok kavramı barındırmaktadır ve bireylerin konuşması, düzgün konuşma kurallarına ne kadar uydukları göz önünde bulundurularak değerlendirilir (Poe, 2014 :81)

İlk çağlardan günümüze kadar olan süreçte, konuşma ve ikna etme çok önemli iki kavramdır. Konuşma kavramı bir iletişim ve etkileşim süreci olmanın yanında belirlenen hedefler doğrultusunda kişinin karşısındaki kişi ya da kişileri etki altına alma boyutunu da içerir (Okur, Sügümlü & Göçen, 2013: 953). En genel tanımı ile ikna sanatı olarak da ifade edilen retorik “etkili biçimde konuşma ya da söz söyleme sanatı” olarak tanımlanabilir (Mutlu, 2012: 261). Çağdaş kullanımda retorik hem yazılı hem de sözlü iletişimde etkiliği dile getirmektedir. Ortaçağlardan bu yana retorik siyasal iletişimi şekillendirme gücü yadsınamaz (Hülür & Yaşın, 2017: 22). Demokrasinin gelişmesi ile birlikte seçimlerin ve oy verme kavramının ön plana çıkması ile siyasal iletişim sürecinde yurttaşları ikna edebilmenin önemi daha da artmıştır. Siyasal iletişim sürecinde sürdürülen propaganda (reklam, miting vs.) yurttaşların güvenini kazanmak ve onlardan destek almak, onları ikna etmek için yapılan eylemlerdir (Damlapınar & Balcı, 2014: 33). Ancak siyasetin politik konuşmalar üzerinden yürüdüğü başka bir deyişle retorik siyasette ayrı bir yere sahip olduğu bilinmektedir. İyi söz söyleme sanatına sahip olan bir siyasetçi halkı kendi tarafına çekerek lider konumuna yükselebilir (Smiles, 2016: 7). Seçmenlerin davranışlarını değiştirmek zordur ancak akılcı vaatlerin seçimlerde başarıyı getirdiğine ve seçmen davranışlarını anlayarak oluşturulan siyasal iletişim dilinin seçmen üzerinde etkili olduğuna inanılmaktadır (Taluk, 2019 :101)

Bu çalışmanın amacı Türkiye’nin önde gelen siyasetçilerinden, ilk ve tek kadın Başbakanı olan Tansu Çiller’in Milli Egemenliğin 100. Yılında Türk Kadını Özel Oturumu’nda yapmış olduğu konuşmasının retorikini incelemektir.

2. RETORİĞİN TEMELLERİN

2.1. Kavramsal Olarak Retorik

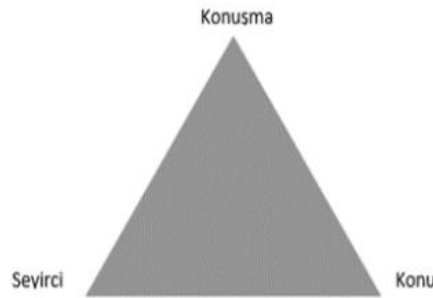
İletişim olgusu Antik Çağlardan beri düşünürlerin ilgisini çekmiştir. Bu dönemlerde retorik ile ilgilenen birçok kişi olmasına rağmen ilk akla gelen isimler Platon ve onun öğrencisi olan Aristoteles’tir. Platon’un Gorgias, Phaedrus, ve devlet diyaloglarında retorik nasıl bir sanat olduğuna ve konusuna değinilmiştir. Aristoteles (2001) ise *Retorik* adlı eseri yayınlamıştır. Bu eserler retorik bağlamında önemli ilk adımlar olarak değerlendirilebilir. Retorik, islam ilmindeki karşılığı ile belagat, üzerine yapılan çalışmalar, ikna ve motivasyona verilen önem; iletişim pratiklerine ilişkin ilk sistemli çalışmalar olarak değerlendirilebilir (Rosengren, 2000: 23). Retorik, Antik Yunan’da kamusal ve siyasal yaşam için gerekli olan iletişim biçimlerinin incelenmesi ile başlamıştır. O zamanlardan bu yana araştırılan bir konu olmuştur. Retorik yazılı, sözlü ve görsel dilin çalışma ve kullanımını ifade eder. Retorik dilin, sosyal grupları düzenlemek ve sürdürmek, anlamları ve kimlikleri oluşturmak, davranışı koordine etmek, güce aracılık etmek ve bilgi üretmek için nasıl kullanıldığını konu edinir.

Tarihsel süreç incelendiğinde “retorik” kavramının söylem incelemesinde, dil olguları ile ilgilenen ilk disiplinlerden biri olarak kabul edildiği görülmektedir. Alan yazında, retoriğe yönelik farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Hitabet sanatı ya da belagat olarak da nitelendirilen retorik, bir düşünceyi, bir fikri etkili bir şekilde ifade edebilmek için kullanılan güzel söz söyleme sanatıdır (Yetiş, 2006: 9). Retoriğin bir sanat mı teknik mi olduğu tartışmalı bir konu olsa da, insanları söylem aracılığı ile yönlendirmeye yönelik bir ikna sanatı olduğu söylenebilir (Barnes, 1995: 259). Daha geniş bir tanımlama yapmak gerekirse, retorik, dili ikna edici bir şekilde kullanma (Rivkin ve Ryan, 2004: 127), inandırıcı ve etkileyici konuşma sanatıdır (Ilie, 1994; Tindale, 1999).

Retorik kelimesinin ilk olarak Platon (Eflatun)’un Gorgias adlı diyalogunda kullanılan bir kavram olduğu görülmektedir. Platon’un Phaedrus adlı diyalogunda da retorikas (retorik ile ilgili) kavramını kullanmıştır. Platon bu iki diyalogunda retoriğin kitleler üzerinde duygusal bir motivasyon sunduğunu belirtir. Bunun yanında bu diyaloglarda “insanların gerçekliğin ussal bilgisine (episteme) dayalı bir düşünme edimi (noesis) geliştirmekten alıkoyduğunu dolayısıyla da Polis’in mensuplarını tüm sofistlerin en büyüğü olmaya özendirmediğini söyler” (Mutlu, 2012: 261).

Retorik kavramına ilişkin tarihsel süreç incelendiğinde, milattan önceki dönemlerde halkın karşısında konuşan, konuşmacı anlamında kullanılan “retor” kelimesinin retorik kelimesinin kökü olduğu düşünülmektedir (Dürüşken, 2001:1). Klasik retorik kavramına ilk olarak Eflatun’un eserlerinde rastlanmış olsa dahi, klasik retoriğin sistematik bir düzleme oturması noktasında en önemli role sahip isimlerden bir tanesi Aristoteles’tir (Roskelly, 2008: 8). Aristoteles, retorik sanatının özünü teşkil eden kanıtlarla inandırma tarzları üzerinde çalışmalar yapmış ve retorik kavramını “bir insanın elinde var olan inandırma yollarını gözlemleyebilme yeteneği retoriktir” şeklinde tanımlamıştır (Aristoteles, 2001: 19).

Aristoteles, konuşmacıların iletişimin nasıl gerçekleşeceğini gözlemleyebileceklerini ve bu anlayışı argümanlarını savunmada kullanabileceklerini düşünüyordu. Bunu yapabilmek için retorik üçgenini oluşturan 3 temel elementi göz önünde bulundurmak gerekiyor (Aristoteles, 2001: 43; Roskelly, 2008: 8)

Şekil 1: Aristoteles’in retorik üçgeni

Kaynak: Aristoteles, 2001: 43; Roskelly, 2008: 8

Retorik ile ilgili olarak geliştirilen tanımların üç temel kategori çerçevesinde geliştiğini söylemek mümkündür. Bu kategoriler retorik ile ilgili önemli düşünürlerin eserlerinden yola çıkılarak oluşturulmuştur (Meyer, 2009: 9-10)

- ✓ Retorik dinleyicilerin manipüle edilmesidir (Eflatun)
- ✓ Retorik güzel konuşma sanatıdır (Quantilinaus)
- ✓ Retorik ikna etmesi gereken ya da ikna etmeyi amaçlayan argüman ve/veya söylemlerin sergilenmesidir (Aristoteles)

Eflatun’un retorik anlayışını benimseyen retorik ile ilgili tanımlamaların; heyecan, dinleyicinin rolü ve dinleyicinin tepkileri olmak üzere üç temel alanda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu üç alanda

yoğunlaşan bu retorik anlayışı, çizgilerin belirli olmadığı bir disiplin haline gelmiş ve belirli bir amacı olmayan soru ve sorunlar ile ilgilenmeye başlamıştır. Quantilinaus'un retorik anlayışını benimseyen retorik tanımlamaları; konuşmacının kendisi, konuşma/konuşmacının niyeti, meram, hatip ve ifade kavramları üzerine yoğunlaşmaktadır. Aristoteles'in retorik anlayışını benimseyen – ki bu anlayışı benimseyen kitlenin oldukça büyük bir kitle olduğunu söylemek mümkündür – tanımlamalar retorisi ele alırken, gerçek ve mecaz çıkarımlar arasındaki ilişkileri göz önünde bulundurmak sureti ile retorisi ele alırlar (Meyer, 2009: 9-10).

2.2. Retoriğin Türleri

Aristoteles'in retorik kuramında ortaya koyduğu ve tanımladığı üç tür retorik vardır: Politik (sakıntılı), Adli (Yasal) ve Epideiktik (Törenselle gösteri söylevi). (Aristoteles, 2001: 20). Aristoteles tarafından da kabul edilmiş bu üç farklı tür retorinin kapsam, zaman ve sonuç açısından özelliklerine ilişkin tablo aşağıdadır:

Tablo1. Retoriğin Üç Farklı Türü

Tür	Kapsam	Zaman	Sonuç
Politik Retorik	Cesaretlendirme / Umut kırma	Gelecek	Uygunluk / Uygunsuzluk
Adli Retorik	Suçlama / Savunma	Geçmiş	Adalet / Adaletsizlik
Epideiktik Retorik	Övme / Eleştirme	Şimdiki Zaman	Onur / Onursuzluk

Kaynak: (Aristoteles, 2001:20)

Retorik ile ilişkili olarak ele alınacak olan ilk tür politik retoriğdir. Politik retoriğin ele aldığı konuları 5 başlık altında sıralamak mümkündür: 1- Yollar ve araçlar (altyapı), 2- Savaş ve Barış, 3- Ulusal Savunma, 4- Dış alım ve Dış satım (Dış ticaret), 5- Yasama (Aristoteles, 2001: 20). Politik konuşma ideolojiktir ve geneldir. Aristoteles'e göre politik söylev insanları bir şey yapmaya ya da yapmamaya iter. Politik söylev gelecek ile ilgilidir: lehine ya da aleyhine konuştuğu, bundan sonra yapılacak şeyler üzerinedir. Politik söylevde örnekler vererek kanıtlama yoluna gidilebilir, böylece politik söylevde geleceğe dair planların yapılabilmesine olanak sağlanır (Aristoteles, 2001: 44). Günümüzde ise politik söylev; hem görsel, hem sözel dili etkili bir şekilde kullanarak söylevleri özdeyişler ve sloganlarla beslemek olarak karşımıza çıkmaktadır (Çodur, 2018: 551).

Adli retorik de esas olan kötü olarak tabir edilen davranışları, nedenlerini, kötülük yapanları ve kurbanları incelemesidir. Yasa ya özeldir ya geneldir. “Yani ya belli bir topluluğun yaşamını düzenleyen belirli bir yasadır ya da her yerde bilindiği varsayılan yazılı olmayan ilkelerdir” (Aristoteles, 2001: 21). Geçmiş zaman kurgusuna sahip adli retorik de; yapılmış olan geçmişe dair şeylerle ilgili olarak birisi diğerini suçlar, ötekisi de kendisini savunur (Aristoteles, 2001: 44).

Epideiktik retorik ya da alan yazında yer alan diğer bir ismi ile törenselle retorik, temel olarak erdemlerle veya kusurlar ile ilgilenmektedir: birini överken, ötekini eleştirir. Epideiktik söyleve en uygun retorik araç büyümedir. Epideiktik söylev şimdiki zamanla ilgilidir, o sırada var olan durumu göz önüne alarak över ya da suçlar (Aristoteles, 2001: 21, 44). Konuşmacı eğer epideiktik söylev yapıyorsa, konuşulan konu hakkında bilgi sahibi olmalı ve bunu kendi lehine çevirebilmelidir. Törenselle söylevin etkili olabilmesi için, konuşmacının dinleyicilerin doğasını ve durumunu göz önüne alması önemlidir (Aristoteles, 2001: 67). Aristoteles (2001) *retorik* isimli kitabında durumu Sokrates'in şu sözleri ile ifade eder: “Atinalıların önünde Atinalıları övmek zor bir şey değildir”. Burada özellikle vurgulanmak istenen, konuşmanın yapıldığı ortam ve dinleyicileri dikkate alarak konuşmanın yapılmasının gerekliliğidir. Epideiktik söylevde önemli olan bir diğer nokta ise söylenen sözün estetik olmasıdır. Dinleyicileri etkilemek için söylediğiniz sözün içeriğinin yanında onu hangi biçimde kurguladığımız ve söylediğimiz önemlidir. Sanatsal yani yaratıcı bir üslupla gerçekleştirilen söylevler dinleyici topluluk ve kitleler üzerinde etkiler uyandırabilir.

2.3. Üç İkna Kanıtı

İnsan topluluklarında güç ilişkilerinin belirmesiyle birlikte gerek duyulan ve geliştirilen bir olgu olan ikna, tarihin her döneminde farklı koşullar içerisinde ortaya çıkmıştır (Güngör, 2011: 294). Retorikte ikna kavramının önemi büyüktür (Ross, 2002: 313). Bilindiği gibi, insanlar sürekli olarak iletişim içerisinde ve bu süreçte bilgi alınır, bilgi verilir, söz verilir, duygu ve düşünce paylaşılır. İnsanlar iletişim içinde oldukları tarafı ikna etmeye çalışırlar. İkna etmek için, iletişim süreçlerinde düşüncelerin birer resmi olarak kelimeler etkili bir şekilde kullanılmaktadır. İkna, ikna eden ve ikna edilenin ortak bir noktada buluşmasıyla daha etkin olmaktadır. Aristoteles (2001:38) üç tür inandırma tarzının varlığından bahseder. Bunlardan ilki kişinin kişisel karakterine bağlıdır; ikincisi dinleyiciyi belirli bir ruh haline sokmaya bağlıdır ve sonuncusu konuşmacının kendisinin sözcüklerinin sağladığı kanıtlara bağlıdır. Bunlar sırasıyla Ethos, Pathos ve Logos'tur. Bu üç bileşen politik söylemlerde açık ya da örtük bir yapıda kullanılabilir. Siyasi liderler toplum önünde yaptıkları konuşmalarda ikna yöntemlerini kullanırlar; hatta bazı durumlarda siyasi liderlerin konuşmalarında konuşmanın içeriğinden çok konuşmanın nasıl yapıldığı daha çok öne çıkmaktadır.

Ethos, konuşmacının bireysel karakterine bağlı olan ikna kanıtıdır. Bu bireysel ikna araçları; davranışsal özellikler, yaşama ilişkin amaçlar ve tercihler, konuşmacının sahip olduğu ben imgesi, erdem ve kişilik olarak sıralanmaktadır. Ethos, iknadaki kanıtlardan ilkidir. Ethos konuşmacının karakteri ile ilgili olan örneğin konuşmanın dinleyicilerinde kendi karakteri hakkında olumlu bir izlenim oluşturmaya çalıştığı bir yöntemdir (Ross, 2002: 313). Bireylerin konuşmacıların sunuşlarından etkilendiği bilinen bir gerçektir. Bu gerçekten yola çıkarak; konuşmacının giyim ve kuşama, konuşma şekli, fiziksel özellikleri, konuşma sürecindeki hareketlerinin konuşmacının dinleyicileri ikna etmesi noktasında etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Pathos, dinleyiciyi istenilen ruh haline sürükleyen ikna kanıtıdır ve duygu temellidir. Pathos'un içerdiği duygular; tutku, heyecan, korku, umut, nefret ve sevgi olarak sıralanabilir. Pathos, konuşmacının dinleyicileri üzerinde duygusal bir etki oluşturması ve oluşturduğu duygusal etki ile anlatmış olduğu konuya ilişkin ikna sürecinin gerçekleştirmeye çalışması anlamına gelmektedir. Bu noktada, Pathos ikna kanıtında, en önemli nokta dinleyicilerin tutkularının ortaya çıkarılması ve dinleyicilerin tutkularına uygun duygusal bir çizginin oluşturulması suretiyle, dinleyicilerin anlatılana ikna edilmesi önem taşımaktadır; başka bir deyişle ikna için duygusal bir manipülasyona başvurulmaktadır (Kast, 2011; O'Shaughnessy, 2014:17). Temel olarak Pathos'un boyutları (Meyer, 2009) şunlardır: 1- Dinleyicinin soruları, 2- Dinleyicinin aldığı cevaplar karşısında hissettikleri ve 3- Dinleyicinin cevaplara ilişkin sahip olduğu cevapları doğrulayan değerleri olarak sıralanmaktadır.

Ethos ve Pathos gibi Logos'un amacı da ikna edici bir etki yaratmaktır (Kast, 2011). Logos konuşmacının bir diğer deyişle hatibin hitabındaki mantıksal, ussal boyutu ortaya koymayı hedefler (Roskelly, 2008: 9). Diğer bir ifade ile logos söylev kabiliyetidir. Logos'un kapsamına; öneri, yargılar, kıyas, akıl yürütme, anlam ve düşünce girmektedir. Logos ikna kanıtının temelinde; dinleyici kitlesini rasyonel olarak etkilemek için dinleyicilerinin mantıksal kapasitelerini harekete geçirmek yatmaktadır. Mantıksal kapasiteyi harekete geçirmek için konuşmacının açık, düz ifadeler kullanması, sayısal veriler paylaşarak mantıksal argümanlar sunması önemlidir. Logos bir anlamda, akılcı ve mantıksal argümanlar ile dinleyicileri ikna etme yolunu aramaktır.

3. RETORİK ANALİZE İLİŞKİN UYGULAMA: TANSU ÇİLLER

Bu çalışma kapsamında Türkiye'nin ilk ve tek kadın Başbakanı olan Tansu Çiller'in konuşmalarına yönelik retorik analizi yapılacaktır. Bu kapsamda temel alınan konuşma, Milli Egemenliğin 100. Yılında Türk Kadını Özel Oturumu'ndaki konuşması olarak belirlenmiştir. Genel olarak bakıldığında kadın bakış açısı ve perspektifinden üretilmiş politikaların azlığı ve üretilmiş politikaların etkili olması açısından sınırlı kaldığı bilinmektedir (Demirkürek, 2011: 9). Buradan yola çıkarak, bu çalışmada Tansu Çiller'in konuşmasının seçilmesinin sebebi kadın temsili üzerinden kadın

perspektifinden politik söylevlerin analizini yapmaktır. Ayrıca alan yazına bakıldığında, Tansu Çiller'i konu edinen çalışmaların azlığı (Demirkürek, 2011; Fırat, 2002; Has, 2017; Şahin, 2019) ve epideiktik söylev bağlamında yapılan çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir.

Yürütülecek olan retorik analiz kapsamında konuşmacı olarak tanımlanan kişi "Tansu Çiller" dir. Konuşmacının, geçmiş tecrübelerinin, mevcut kişisel özelliklerinin incelenmesi ve detaylandırılması analiz için önem arz etmektedir. Tansu Çiller, gazeteci kökenli Bilecik Valiliğinden emekli Hüseyin Necati Çiller ile Muazzez Çiller'in tek evladı olarak İstanbul'da 24 Mayıs 1943 tarihinde doğmuştur (Bildirici, 1998: 48-49; Yeşilyurt, 2010: 377). Tansu Çiller, Arnavutköy Kız Kolejinden mezun olduktan sonra 1863 ile 1971 tarihleri arasında Robert Koleji olarak adlandırılan, Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi bölümünden mezun oldu. 26 Temmuz 1963'de Özer Uçuran ile evlenip, 1967 yılında Amerika'ya yerleşmişlerdir. Amerika'da burs ile yükseköğrenimine devam eden Çiller, New Hampshire'da yüksek lisans öğrenimini tamamladıktan sonra Connecticut Üniversitesinde 1972 yılında doktorasını tamamlamıştır. Doktora sonrası çalışmalarını Yale Üniversitesinde yapan Çiller, 1978 yılında doçent, 1983 yılında ise profesör olmuştur. Prof. Dr. Tansu Çiller'in çalışma alanları arasında Türkiye'nin ekonomi politikaları bulunmaktadır (Yeşilyurt, 2010: 389).

Siyasi hayat açısından bakıldığında, aile dostu Samim Uygun'un vasıtasıyla Süleyman Demirel ile tanışan Çiller, 1990 yılı Kasım ayında Doğru Yol Partisi (DYP)'nde politikaya girmiştir. DYP Genel Başkan Yardımcılığı görevinde bulunmuştur. 20 Ekim 1991 tarihinde yapılan genel seçimlerde DYP'den İstanbul Milletvekili seçilerek Meclise girmiştir. Süleyman Demirel'in Başbakan olduğu süreçte ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı olarak kabinede yer almıştır. Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın vefatının ardından 16 Mayıs 1993 tarihinde Süleyman Demirel Cumhurbaşkaniseçilmiş ve DYP Genel Başkanlığından ayrılmıştır. 13 Haziran 1993'de DYP Genel Başkanlığına Tansu Çiller seçilmiş ve 50. Hükümet döneminde Türkiye Cumhuriyeti devletinin "ilk kadın Başbakanı" olmuştur (T.C Dış İşleri Bakanlığı, 1996; Yeşilyurt, 2010: 407). Tansu Çiller'in DYP'nin tabanında yetişen ve aktif siyasetin içinde biri olmamasına rağmen, DYP'nin genel başkanlığa kadar yükselmesi dikkat çekicidir (Cizre, 2008: 227). Çiller, 1996-1997 yılları arasında 1 yıl süre ile Dışişleri Bakanı olarak görev yapmıştır. 1920'den günümüze kadar olan Türk siyasal hayatı incelendiğinde, Çiller'in ilk ve tek kadın Dışişleri Bakanı ve Başbakan olduğu görülmektedir.

Tansu Çiller'in hayatı ve kariyeri incelendiğinde, siyasi tecrübeye sahip, devlet işleyişini bilen ve ülke yönetiminin farklı kademelerinde hizmet eden bir profile sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra, akademik açıdan ise ekonomi alanında araştırmaları bulunan öğretim üyesi olarak görev yapan donanımlı bir akademisyendir.

Bu araştırma kapsamında temel konuşma olarak ele alınan konuşma Tansu Çiller'in, Cumhuriyet Müzesi'nde (2. TBMM binası) düzenlenen Milli Egemenliğin 100. Yılında Türk Kadını Özel Oturumu'nda yapmış olduğu konuşmadır (Haber Lütfen, 2020). İnternette bulunan videonun tamamı transkript edilmiş ve Aristoteles'in üç ikna kanıtına göre analiz edilmiştir. Analiz aşamasında iç tutarlılık sağlamak adına, alandaki başka bir araştırmacı tarafından konuşmanın bir parçası analiz edilmiş ve ortak bir fikir birliğine varılana kadar tartılmıştır. Analizi yapılan konuşmanın özeti aşağıdaki gibidir;

Konuşma Özeti:

"İdlib'den gelen haber hepimizi dağladı. Milletimizin başı sağ olsun. Bugün metin olma ve birlik olma günüdür, her şeyden çok. Onun için bugün milli bir şuurla ve bütünleşme ruhuyla buradayım. 1934 yılındaki kadınlarımızın haklarına kavuşmasını kutluyoruz. Kadınlarımız tebaa olmaktan çıkıp, eşit vatandaş oldular. Biz bunu Fransa'dan 10, İsviçre'den 40 yıl önce yaptık. Bu yüzden Kurtuluş Savaşı'nın da komutanı Büyük Atatürk'ü saygıyla, şükranla anıyorum. Bu ülke aranızdan bir kardeşinizi kadın Başbakan olarak çıkardı. Bu benim için bir onurdu. Türk kadınıni temsil etmekten büyük onur

duydum. O zamanlar da zor günlerdi, hayat imtihanlarla dolu. Bütün bunların içerisinde kimileri yazdı, 'Bir kadın Başbakan, terörle mücadeleyi nasıl yapacak' diye. Ama bilmedikleri bir şey vardı, her kadın vatan, millet söz konusu olduğunda cesur yürektiler."

Konuşmanın genel kapsamına bakıldığında milli birlik ve beraberlik, vatan ve kadın temalarına vurgu yapıldığı görülmektedir. Çiller konuşmasının başında milli birlik ve beraberlik duygularına vurgu yapmıştır. Suriye'nin İdlib kırsalında rejim güçlerinin askerlerimize yönelik hava saldırısında 33 askerin şehit olduğu bir dönemde konuşma yaptığı için, dinleyicilerin duygusal durumunu göz ardı etmeden, konuşmasına başsağlığı dileyerek başlamış ve dinleyicilerin duygularını içselleştirdiğini ifade etmiştir. Milli Egemenliğin 100. Yılında Türk Kadını temalı konuşmanın içerik olarak dışına çıkmasına gündemde yaşanan olayları gerekçe göstererek, bütünleşme ruhu kavramına vurgu yapmıştır.

"İdlib'den gelen haber hepimizi dağladı. Milletimizin başı sağ olsun. Bugün metin olma ve birlik olma günüdür, her şeyden çok. Onun için bugün milli bir şuurla ve bütünleşme ruhuyla buradayım. Aslında bugün sadece yakın tarihimizden değil, gelecekte ve kadının geleceğinden bahsetmek isterdim. Âmâ bugünün ruhu, budur. Bugün birlik ve beraberlik günüdür"

Konuşmanın devamında, konuşmanın esas temasına dönüp, Türkiye'de kadının seçme ve seçilme hakkını Avrupa ülkeleri ile kıyaslama yaparak ve sayısal verilerle destekleyerek açıklamıştır. Konuşmacının burada kanıt öne sürerek dinleyicilerin mantıksal alanlarını uyarmayı hedeflediği söylenebilir.

"1934 yılındaki kadınlarımızın haklarına kavuşmasını kutluyoruz. Kadınlarımız tebaa olmaktan çıkıp, eşit vatandaş oldular. Ve bunu biz birçok ülkeden önce yaptık. Mesela bir Fransa'dan 10 yıl önce. İsviçre'den 40 yıl önce."

Kadının seçme ve seçilme hakkından bahseden ve kendinden örnekler veren Çiller, kadın temasına vurgu yapmıştır. Dinleyici kitlesinin kadınlar olması sebebiyle, onları yüceltecek estetik bir dil kullanarak aktarmak ve paylaşmak istediği duyguyu karşı tarafın içselleştirmesini hedeflediği söylenebilir. Ayrıca ortak değerler üzerinden cinsiyet gibi temel ikna araçlarına kendi karakteri üzerinden lehte bir izlenim vererek, dinleyiciler üzerinde umut, heyecan ve cesaret duygularını uyandırmaya çalışmıştır.

"...Demokrasimizin, Cumhuriyet'i taçlandırdığı dönemde, bu ülkemiz aranızdan bir kardeşinizi ilk Başbakan olarak, kadın Başbakan olarak çıkardı. Bu benim için çok büyük bir onurdu. Her zaman bütün milletimi ve kadınlarımızı temsil etmekten çok büyük bir onur duydum. Hepinize şükranlarımı sunuyorum."

"...Bir kadın Başbakan iyi de bu terörle mücadeleyi nasıl yapacak? Âmâ onlar bilmez ki; her kadın Vatan söz konusu olunca, evlat söz konusu olunca, egemenlik söz konusu olunca birer cesur yürektiler. Her biri, her biri..."

"...Ve Diyarbakırlı kadınlara buradan seslenmek istiyorum. Bugün Diyarbakırlı kadınlarımız evlatlarını bekliyor. Nöbet tutuyorlar, Vatan için nöbet tutuyorlar, evlatları için nöbet tutuyorlar. Ve onların her kavuştuklarında evlatlarında, onların sevincini paylaşıyoruz. Bekleyenlerin umudunu paylaşıyoruz. Bütün Diyarbakırlı kadınlarımıza, bütün doğulu kadınlarımıza sevgi ve saygılarımızı yolluyoruz."

Çiller konuşmasında, dinleyicilerin mantıksal alanlarını uyarmak için sayısal veriler ortaya koymuş ve kendi döneminden örnekler vermiştir. Ayrıca, terör ile müchadele konusunda hükümetin politikalarını desteklediği görülmektedir. Bu sayede, dinleyicilerin mantıksal alanlarını rasyonel açıklamalar ile uyarmakta ve söylemine ikna etmeye çalışmaktadır.

“Hani diyorlar ya “İdlib’de ne yapıyoruz” diye. Eğer onlar olmazsa içeriği korumanız mümkün değildir. Eğer olmazsa onu Hatay’a, onu, güney sınırımıza taşırsanız ve içerde yaparsanız daha çok evlat ölür, ülke daha çok zarar görür, daha çok bedel öderiz. İşte onun için 1995 yılında Çelik Güç Harekatı elli bin kişiye yakın asker, 60 kilometre içeri girdik ve aşağı yukarı Çukurca’dan 30 kilometre. Bermani Havaalanı’ndan 80 kilometre derinlikte bir güvenlik bölgesi kuruldu. Yıllarca bu da böyle oldu. Dolayısıyla bugün istenenler son derece doğrudur, son derece yerindedir. Benim dönemimde de oldu. Bu defa batıda başladılar. Kardak’ta karasularımıza el koydular. O zaman da dedik ki, ‘O asker gidecek, o bayrak inecek’. O asker gitti, o bayrak 48 saat içinde indi. Uyanık olmalıyız.”

Çiller, kendi deneyimlerinden yola çıkarak verdiği örneklerle, siyasal platformlarda sıklıkla tartışılan konulardan biri olan parlamenter sistemin ve bareberinde getirdiği koalisyonların Türkiye’ye etkisini vurgulamıştır. Çiller geçmişe ilişkin eleştirel örnekler vererek epideiktik söylevin ilişkili olduğu konular olan övgü ve eleştiri vurgusu yapmıştır. Kendisini başarılı bulduğu dönemi övgüyle; hükümet ortaklarını eleştirerek hitap ettiği kitleyi; kendi düşünceleri ve inançları doğrultusunda düşündürmeye ve inandırmaya çalışmıştır.

“Türkiye’nin önüne yüzyılın fırsatı gelmişti. PTT’nin T’sini o zamanlar 40 milyar dolara satma imkanına sahiptik. Koalisyon ortağımızla Mecliste birlikteydik, beraber karar aldık. Sonra koalisyon ortağımız, muhalefetle bir olup Anayasa Mahkemesine götürdü, bozdurdular. Tekrar sabahlara kadar çalıştık. Tekrar götürdük, tekrar bozdurdular. Ve Türkiye tıpkı terördeki başarısı gibi yıllarca bir daha ekonomik sorunlarla boğuşmayacak bir fırsatı koalisyonlar yüzünden kaçırmıştır. Ama bir de o günleri görün. Kriz döneminde koalisyonlarla hiçbir meseleyi acil olarak bu toprakların gerektirdiği süratle almak mümkün değildir arkadaşlar. Bunu hiçbir siyasi mülahazayla söylemiyorum, tamamen bunların tecrübesinden ve bunların eleğinden geçmiş bir kardeşiniz olarak söylüyorum.”

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Teorik kısımda bahsi geçen retorik türlerinden törensel retorik örneğinin incelendiği bu çalışmada, 1993-1996 Yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Başbakanı olarak görev yapan Prof.Dr. Tansu Çiller’in retorik ikna bileşenlerini farklı şekillerde kullandığı görülmektedir. Konuşmada ele alınan retorik ikna bileşenlerinde kullanılan tema, konuyu ifade etme tarzı ve temalar içinde yer alan konular değişmektedir. Çalışmada tek bir siyasetçinin konuşması analiz edilmiştir. Bu durum çalışmanın sınırlılığı olarak da değerlendirilebilir, ancak Tansu Çiller T.C. Devleti’nin günümüzde hala ilk ve tek Başbakanı ve Dışişleri Bakanı olma ünvanını koruduğu için, Türk siyasal hayatında ayrı bir öneme sahiptir.

Çalışma sonucunda, Çiller’in konuşmasının ana temalarını terörle mücadele, milli birlik ve beraberlik, ve kadın oluşturmaktadır. Konuşmada kadın temasında çoğunlukla dinleyicileri duygusal olarak ikna etmeye yönelik cümleler kullanıldığı görülmektedir. Çiller’in bir kadın Başbakan olarak kendi yaşadığı zorluklardan da yola çıkarak, kadınlara cesaret verecek ve onlarla ortak duygusal paylaşımlarda bulunduğunu gösteren cümleler kullandığı görülmektedir. Sınırötesi operasyonlardan bahsettiği söylevinde; rasyonel ikna bileşenini kullanarak kendi dönemi ile mevcut siyasal dönemi kıyaslayıp sayısal verilere işaret ederek, Ak Parti iktidari döneminde izlenen milli güvenlik politikasını desteklediğine dair cümleler kullandığı görülmektedir. Milli birlik ve beraberlik temasında ise duygusal ikna bileşenini kullanarak çoğunlukla “bugün birlik ve beraberlik günüdür”, “bugün milli bir şuurla ve bütünleşme ruhuyla buradayım” gibi cümlelerle milliyetçilik olgusuna vurgu yapılan bir söylem gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışma, Tansu Çiller’in özel bir oturumda gerçekleştirdiği konuşma üzerinden elde edilen verilerle yürütüldüğü için sonuçları sınırlıdır. Bu nedenle bundan sonraki çalışmalarda aynı siyasi

liderin aktif siyaset yaptığı döneme yönelik daha uzun konuşmaları ikna bileşenleri bağlamında değerlendirilebilir ya da eski dönem siyasetçiler ile yeni dönem siyasetçilerin konuşmaları ikna bileşenleri bağlamında analiz edilip kıyaslanarak farklı sonuçlara ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

- Aristoteles (2001). *Retorik* (Çev: Mehmet H. Doğan). 5. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Barnes, J. A. (1995). *The Cambridge Companion to Aristotle*. (Ed. Jonathan Barnes) (ss. 259- 285). Cambridge University Press: Cambridge.
- Bildirici, F. (1998). *Maskeli Leydi/ Tekmili Birden Tansu Çiller*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Cizre, Ü. (2008). “*Tansu Çiller*”, (Ed. Metin Heper). *Türkiye’de Liderler ve Demokrasi*, ss. 227-246. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Çodur, G. (2018). Siyasal Reklamcılık Retoriği: 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde Sosyal Medyada Yayınlanan Reklamların İçerik Analizi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 47, 547-565.
- Demirkürek, İ. (2011). *1980 sonrası değişimin ışığında kadın ve liderlik olgusu: Tansu Çiller örneği*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Dürüşken, Ç. (2001) *Antik Çağda Doğan Bir Eğitim Sistemi Rhetorica: Roma’da Rhetorica Eğitimi*. Ankara: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Fırat, B. Ö. (2002). *The Press coverage of women politicians in Turkey: A case study on Tansu Çiller, Merve Kavakçı, Raşan Ecevit*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güngör, N. (2011). *İletişim Kuramlar Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi
- Haber Lütfen (2020, 3 Mart). Tansu Çiller, "Milli Egemenliğin 100. Yılında Türk Kadını Özel Oturumu"nda konuştu. <https://www.youtube.com/watch?v=UDnKKZxHiS0> adresinden elde edilmiştir.
- Has, H. G. (2017). *Toplumsal cinsiyet ve dış politika:Türk dış politikasında Tansu Çiller Dönemi 1996-97*. Yüksek Lisans Tezi, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ilie, C. (1994). *What Else Can I Tell You? A Pragmatic Study of English Rhetorical Wuestions as Discursive and Artuemntative Acts*. Stockholm: Almqvist and Wiksell International.
- Kast, B. (2011). *European Rhetoric, Rhetorical Analysis Presentation & Public Speaking*, (Çevrimiçi) <http://www.european-rhetoric.com/rhetoric-101/modes-persuasion-aristotle/ethos/> 30.11.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Meyer, M. (2009). *Retorik* (Çev: İ. Yerguz), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Merriam Webster Dictionary (Internet ed.). Retrieved February 10, 2020, from <http://www.m-w.com/cgi.bin/dictionary>.
- Mutlu, E. (2012). *İletişim Sözlüğü*. Ankara: Sofos Yayınları.
- Okur, A., Süğümlü, Ü., & Göçen, G. (2013). İkna Edici Konuşma ve Karşılaştırmalı Bir Araştırma (Avustralya Ana Dili Öğretimi Ders Materyalleri ve Türkçe Örneği), *Electronic Turkish Studies*, 8(8), 951-970.
- O’Shaughnessy, N. (2014). *The Rhetoric of Rhetoric—Political Rhetoric as Function and Dysfunction*. Rhetoric in British politics and society içinde (ss. 17-29). London:Palgrave Macmillan.

- Oskay, Ü. (2001). *İletişimin ABC'si*. İstanbul:Der Yayınları.
- Poe, M. (2014). *İletişim tarihi: konuşmanın evriminden internete medya ve toplum*. İstanbul:İslık Yayınları.
- Rivkin, J., Ryan, M. (2004) *Rhetoric, Phenomenology, Reader Response*. Ed. Julie Rivkin ve Micheal Ryan, *Literary Theory: An Anthology*. Blackwell Publishing: UK.
- Rosengren, K. E. (2000). *Communication: An Introduction*. London:Sage.
- Roskelly, H. (2008) What Do Students Need to Know About Rhetoric? AP English Language and Composition, The College Board, Washington D.C. (USA). https://secure-media.collegeboard.org/apc/ap06_englang_roskelly_50098.pdf 15.02.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Ross, W. D. (2002). *Aristoteles*, (çev: Prof. Ahmet Arslan, İhsan Oktay Anar, Özcan Kvasoğlu, Zerrin Kurtoğlu), İstanbul:Kabalıcı Yayınevi.
- Smiles, S. (2016). *Söz Söyleme ve Diksiyon Sanatı*. Kocaeli: Olympia Yayıncılık.
- Şahin, H. K. (2019). *Türk Kadının Siyasete ve İktisadi Hayata Girişi*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- T.C. Dış İşleri Bakanlığı, (1996). Sayın Prof.Dr.Tansu Çiller'in Özgeçmişi; (Haziran 1996). http://www.mfa.gov.tr/sayin-prof_dr_tansu-ciller_in-ozgecmisi_-_haziran-1996_.tr.mfa 15.01.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Tindale, W.C. (1999), *Acts of Arguing: A Rhetorical Model of Argument*. Albany: State University of New-York Press.
- Yeşilyurt, S. (2010). *Türkiye'nin Başbakanları*. Ankara: Kültür Sanat Yayınları.
- Yetiş, K. (2006). *Belagattan Retoriğe*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Zılhoğlu, M. (2010). *İletişim Nedir?*. İstanbul: Cem Yayınevi.